

PIETER ANTHONISZ. VAN GROENEWEGEN

door B. J. A. Renckens

Pieter van Groenewegen, wiens naam we nogal eens ontmoeten in 17de-eeuwse Delftse inventarissen, was Houbraken niet bekend. Jan Sysmus heeft zijn naam wel opgenomen in zijn Schildersregister, maar hij kon daar aan geen enkele mededeling toevoegen¹⁾.

De genealogie van de Delftse familie Van Groenewegen, waarvan een manuscript zich bevindt in het Centraal Bureau voor Genealogie te 's-Gravenhage, vermeldt slechts één Pieter, namelijk Pieter Anthonisz. van Groenewegen. Zijn huwelijk met Jannetje Jacobsdr. Ackersloot vond plaats te Delft op 2 augustus 1633, maar reeds twee jaar later, op 19 juni 1635, werd Jannetje ten grave gedragen. In het begraafboek is de naam van de echtgenoot niet aangegeven, wat enigszins bevreemdt. Hoewel bovengenoemde bronnen over het beroep van Pieter zwijgen, mogen we redelijkerwijs veronderstellen, dat deze Pieter identiek is met de in Thieme-Becker voorkomende schilder Pieter Anthonisz. van Groenewegen.

Volgens de genealogie was de vader van Pieter de op 18 juli 1590 met Anna Jansdr. Bugge gehuwde Anthony Huygsz. van Groenewegen²⁾ en de grootvader de meer bekende Huyg Jansz. van Groenewegen, Schepen en Veertigraad van Delft, Burgemeester in 1567 en 1572, gehuwd met Elisabeth Harrewijn. Huyg vertrok later naar Antwerpen. Het Biographisch Woordenboek van Van der Aa geeft een korte levensschets van hem.

Pieters verblijf te Rome wordt gestaafd door zijn portret op een der bekende benttekeningen in het Museum Boymans-Van Beuningen³⁾. Een onderzoek naar archivalische aanwijzingen leverde geen resultaten op.

Aangezien de familie de rooms-katholieke godsdienst beleeed, zou hij dus kunnen voorkomen in de Parochiale Archieven, gepubliceerd door Hoogewerff⁴⁾. De naam Groenewegen, of iets wat daar op lijkt, ontbreekt echter. Hoogewerff vraagt zich op blz. 85 af of de in 1615/16 genoemde „Pieter“, die

samenwoonde met een Leonardo (de Delftse naar Leonard Bramer?) de gezochte Pieter zou kunnen zijn. Het hoeft niet alleen maar een aardige toevalligheid te zijn, dat „Pieter“ in de Bocca de Leone woonde en dat Van Groenewegen de bentnaam *Leeuw* voerde.

In 1626 was Van Groenewegen terug in Delft en liet hij zich inschrijven in het gilde. Moes⁵⁾ beweert zonder bronvermelding dat de schilder in 1658 in zijn geboortestad 's-Gravenhage is overleden. Het Haagse Archief kon dit laatste niet bevestigen.

Een simpele opgave in de lijst van schilderijen van de loterij, die Cornelis Cornelisz. van Leeuwen in 1626 te Delft hield⁶⁾, opent een nieuw gezichtspunt. Daar is sprake van een „lantschap van Groenewegen, gebeeld by Van de Velde voorsz.“ Van de Velde voorsz. is Esaias van de Velde. Het enige van de hier afgebeelde schilderijen, waarop figuren voorkomen, die enigermate zijn stijl en wel de stijl van zijn laatste jaren tonen, zou dat in het Rijksmuseum kunnen zijn (afb. 2 en detail afb. 3). Op de overige vroege werken volgen zij meer de stijl van Breenbergh, terwijl die op de late werke uit de jaren na 1640 doen denken aan Anthony Palamedes.

Een tweede aanwijzing voor samenwerking met andere kunstenaars geeft een schilderij in de nalatenschap van dr. Johan Hogenbrouck te Delft, overleden op 31 januari 1647: Een groot lantschap van Groenewegen waerin een vrouwenpersonagie van Couwenbergh⁷⁾. Sporen van deze samenwerking kan ik niet aanwijzen. In dit verband zij hier nog verwezen naar een tekening van Leonard Bramer naar Van Groenewegen⁸⁾. Het stilleven (afb. 12) stelt een tobbe, meloenen, appelen en een schaal druiven voor. Daar we in het geheel geen stilleven van Van Groenewegen kennen, noch ergens vermeld vinden, bestaat de mogelijkheid dat de naam Groenewegen (geen signatuur) bij vergissing op de tekening is geplaatst.

Hoewel ten nauwste verwant aan Breenbergh, toont Van Groenewegen maar matige belangstelling voor de landschappelijke aspecten van de Romeinse Campagna. Hij maakt zich geen zorgen over een exacte weergave der antieke ruïnes, evenmin toont hij veel

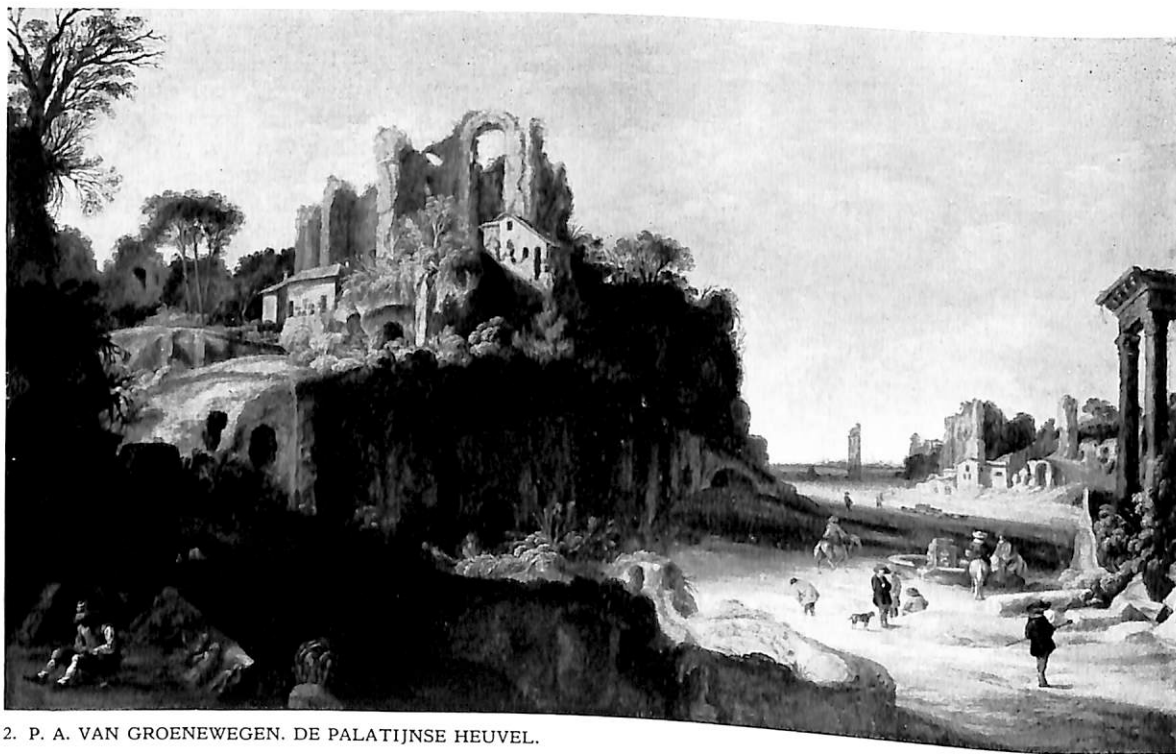

1. P. A. VAN GROENEWEGEN. RUÏNE MET BRON. 1628.
LÜBECK, MUSEUM.

3. P. A. VAN GROENEWEGEN.

DETAIL VAN AFB. 2.

2. P. A. VAN GROENEWEGEN. DE PALATIJSSE HEUVEL.

AMSTERDAM, RIJKSMUSEUM.

begrip voor hun structuur. Zijn werkwijze is tamelijk stereotiep te noemen: een bebouwde heuvel, menigmaal op dezelfde plaats in het vlak en die een groot deel van de compositie uitmaakt. Daardoor komt het eigenlijke landschap met golvende terreinen, vergezichten en elkander snijdende heuvels nog al eens in het gedrang. De weergave van bekronende, moeilijk identificeerbare of gefantaseerde bouwsels en soms willekeurig bijeengevoegde fragmenten leidt tot composities, die niet alleen onwaarschijnlijkheden inhouden, maar die ook de proporties der architectonische delen onderling geweld aandoen. Een frappant voorbeeld hiervan is de kompakt gekomponeerde ruïne te Lübeck (afb. 1). Dit schilderij, van 1628 en waarschijnlijk het vroegste van de afgebeelde serie, laat nauwelijks enig landschap zien. Men zou zich zelfs kunnen afvragen of het schilderij in zijn huidige staat soms een fragment is en de compositie zich oorspronkelijk niet veel verder naar rechts uitstreckte.

Het interessante landschap van afb. 4, dat kort daarna zal zijn ontstaan, toont het tegendeel, maar bij uitzondering. Hier is werkelijk aandacht geschonken aan de natuur, aan de begroeide bergwanden, de kloven en de waterval. De omvangrijke ruïne is ondergeschikt gehouden aan het woeste brok gebergte. Ook in latere werken (afb. 9 en 10) kan het landschap zich in het verloop der plans ontplooiën en zijn ruïnes en repoussoirs juist dienstbaar gemaakt aan een versterkte aandacht voor een weidser vergezicht.

De zeer ondergeschikte stoffage wordt gevormd door menselijke figuren, reizigers en wandelaars, en door rijdieren en honden. Een bepaalde rol is hun niet toebedeeld. Bijbel en mythologie, waarin de collega's italianisanten zich zo gaarne vermeien, komen er niet aan te pas. Slechts eenmaal verschijnen de Emmausgangers (afb. 7), maar zij verwijderen zich snel.

Het behoeft nauwelijks betoog, dat Van Groenewegen als kunstenaar en vakman niet het peil bereikt van een Breenbergh. Enkele malen echter verrast hij toch door een pittig penseel (afb. 8, 9 en 10), door een lineaire detaillering, die een bijna grafisch karakter

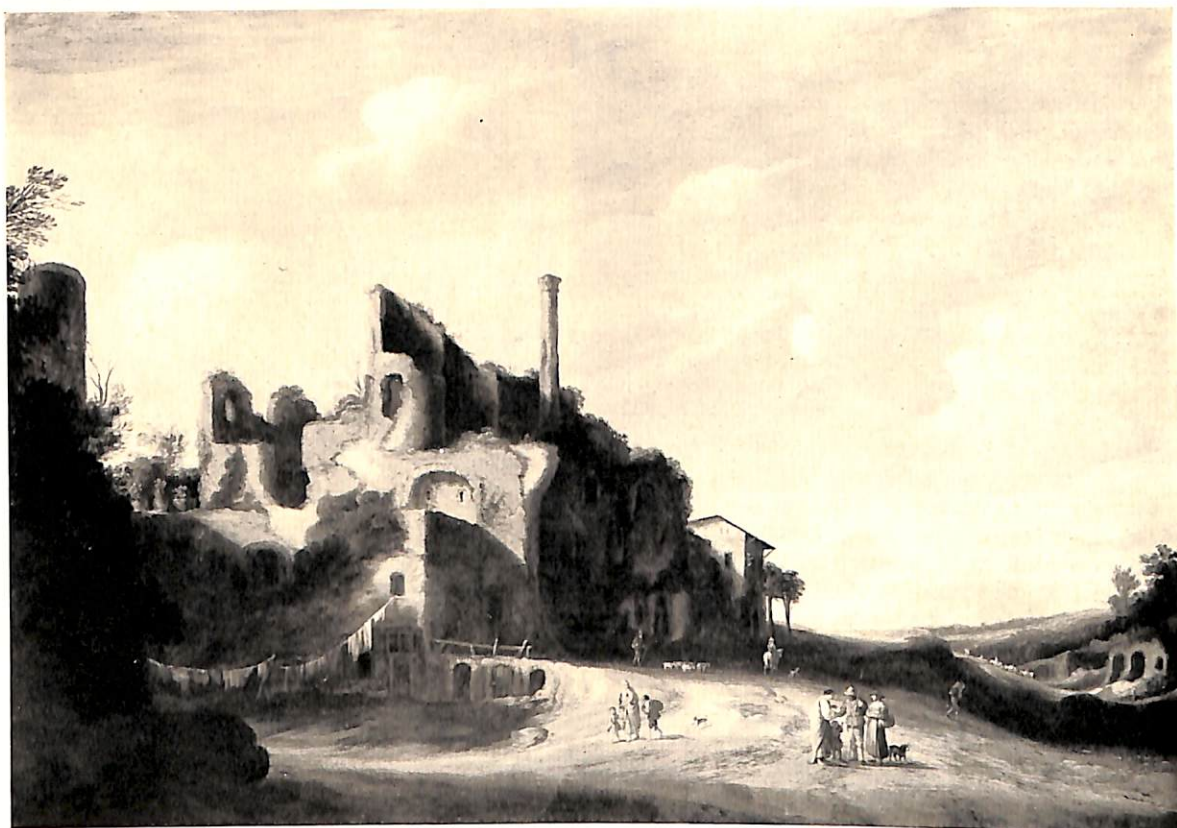
4. P. A. VAN GROENEWEGEN. BERGLANDSCHAP MET RUÏNE EN WATERVAL. VEIL. H. TEPELMANN-VIEWEG, 1940.

anneemt, of door een dromerige stilte in fluwelige tonen (afb. 5)

Nog een opmerking over Van Groenewegens laatste schilderijen. Naast hun italianiserende vormgeving tonen zij een interessante inslag van Rembrandtieke aard en zekere overeenkomst met de ruige Hercules Seghers. Hofstede de Groot zag in een particuliere verzameling te Bazel een gemerkt landschap van de schilder, „in geelachtig groene tonen, die aan Jacob van Geel doen denken” (zie hierachter, na beschrijving van afb. 12.)

BESCHRIJVING DER AFBEELDINGEN.

1. Tweemaal gem. en gedat. over en door elkaar links op de bron: PIETER VAN GROENEWEGEN. 1628 en (kleiner): PIETER VAN GROENEWEGEN. FECIT ANNO 1628.
Doek, 138 × 120 cm.
Vermeld in Thieme-Becker. Waarschijnlijk identiek met ex. in veil. Gaedertz, Lübeck (H. Böckmann), 21-9-1864, nr 44 (1629 gedat., 58 × 48 Zoll).
Lübeck, Museum, cat. 1908, nr 362.
2. Paneel, 56 × 90,5 cm.
Amsterdam, Rijksmuseum, cat. 1956, nr 620 A 1, als B. Breenbergh.
Evenwichtige compositie, gedetailleerde vegetatie, sterk verwant aan die op het volgende nummer.
Zeer Breenbergh-achtig, maar m.i. stellig van Van Groenewegen. Figuren wellicht van Esaias van de Velde.
3. Zie 2.

5. P. A. VAN GROENEWEGEN. RUÏNE MET AANGEBOUWD HUIS.

KUNSTH. ST. LUCAS, 'S-GRAVENHAGE.

4. Gem. 1.o.: P. Groenewegen.
Paneel, 37,5 × 51,5 cm.
Vermeld bij Wurzbach („in de manier van P. Molijn") en Thieme-Becker.
Verblijfplaats onbekend. Veil. H. Tepelmann, geb. Vieweg, Keulen (Lempertz), 1-2-1940, nr 38 m. afb.
5. Gem. 1.o.: P. Groenewegen.
Paneel, 67 × 94 cm.
Kunsth. M. B. Asscher, London. Kunsth. St. Lucas, 's-Gravenhage, 1960.
6. Waarschijnlijk gem., gelezen als P. Hogewegen.
Verblijfplaats onbekend. Foto op R.K.D.
7. Waarschijnlijk gem.
Paneel, 35 × 52 cm.
Veil. Abeele-Castelein e.a., Brussel (G. Giroux), 19/20-12-1958, nr 471 m. afb. Galerie Jacobs, Brussel.
Vermoedelijk hier en daar gerestaureerd.
8. Gem.
Koper, 28 × 37 cm.
Verz. dr. E. Schapiro, Londen, 1960.
9. Paneel, 28 × 33 cm.
Waagen, Art Treasures, IV, 458: „very good picture, warm, powerful and clear".
Glasgow, Art Galleries, cat. 1935, nr 17, als B. Breenbergh.
Toeschrijving op grond van nr 8.
10. Paneel, 19 × 28 cm.
Veil. Brussel (G. Giroux), 5-3-1928, nr 20 m. afb., als R. Camphuyzen.
Toeschrijving op grond van nr 8.
11. Tekening van Leonard Bramer naar Van Groenewegen.
Opschrift van de hand van Bramer: P. Groenewegen.
Krijt, 292 × 403 mm.
Amsterdam, Rijksprentenkabinet (plakboek L. Bramer, nr 16).

6. P. A. VAN GROENEWEGEN. RUÏNE MET RONDE TOREN.
VERBLIJFPLAATS ONBEKEND.

7. P. A. VAN GROENEWEGEN. DE EMMAUSGANGERS.
GALERIE JACOBS, BRUSSEL.

8. P. A. VAN GROENEWEGEN. TOP VAN DE PALATIJNSE
HEUVEL.
VERZ. DR. E. SCHAPIRO, LONDEN, 1960.

9. P. A. VAN GROENEWEGEN. RUÏNE MET VIERKANTE
TOREN
GLASGOW, ART GALLERIES.

10. P. A. VAN GROENEWEGEN. RUÏNES LANGS WEG MET
WANDELAARS.
VEIL. BRUSSEL (G. GIROUX), 1928.

11. L. BRAMER NAAR P. A. VAN GROENEWEGEN. RUÏNE.
AMSTERDAM, R. P. K.

12. L. BRAMER NAAR P. A. GROENEWEGEN. STILLEVEN.
AMSTERDAM, R.P.K.

12. Tekening van Leonard Bramer naar Van Groenewegen of misschien Chr. van Couwenbergh. Opschrift van de hand van Bramer: P. Groenewegen. Krijt, 315 × 290 mm. Herkomst als nr 11 (plakboek nr 15).

NOTITIES C. HOFSTEDE DE GROOT:

Bergachtig landschap met beek, viadukt, vestingwerken, bomen, geiten enz. in geelachtig groene tonen, die aan Jacob van Geel doen denken. Gem. r.o.

Paneel.

Verz. Dreifuss-Picard, Bazel, 1919 (kunsthandelaar).

Een kapitaal landschap met ruïnes en veel stoffage. Paneel.

Veil. H. d'Acquet, Delft, 25-4-1770, nr 39 (A. Spruit f 2.-2-).

Zie verder enige landschappen zonder omschrijving bij A. Bredius, *Künstler-Inventare*.

¹⁾ Oud-Holland, IX, 1891. blz. 143. Zie ook noot 7.

²⁾ In het Album Studiosorum van de Leidse Universiteit komen in 1586 en 1591 Delftse Groenewegens voor met de voornaam Anthonius, zonder opgave van vaders naam en van leeftijd. De eerste studeerde rechten, bij de tweede is de studierichting niet aangegeven. Misschien heeft een van beiden te maken met de „advocaat Groenewegen“, van wiens hand een landschapje voorkwam in de – voor Pieter te vroege – inventaris van schilderijen van wijlen

Hans van Uffelen, Amsterdam, 3 juli 1613 (A. Bredius, *Künstler-Inventare*, I, blz. 439). Zie over Anthony Dircks van Groenewegen: Jkvr. dr. C. H. de Jonge, *Oude Kunst*, 2, 1916/17, blz. 49/50, met aff. van portretten van hem en zijn vrouw.

³⁾ Fr. D. O. Obreen, *Archief Nederl. Kunstgesch.* 3, 1880/81, blz. 305 en pl. D.

⁴⁾ G. J. Hoogewerff, *Nederlandsche kunstenaars te Rome. Uittreksels uit de parochiale archieven*, 1942.

⁵⁾ E. W. Moes, *Oud-Holland*, 13, 1895, blz. 186.

⁶⁾ A. Bredius, *Künstler-Inventare*, I, blz. 322.

⁷⁾ *Schildersregister van Jan Sysmus, Oud-Holland*, 8, 1890, blz. 225. — J. G. van Gelder in *Nederlandsch Kunsthistorisch Jaarboek*, 1948/49, blz. 164, nr 90.

⁸⁾ Nr 15 van een album met 56 tekeningen van Bramer naar schilderijen van verschillende meesters in Delftse verzamelingen. — H. Wichmann, *Leonaert Bramer, Sein Leben und seine Kunst*, 1923, blz. 85 en 207, met literatuuropgave.

De schets van Bramer doet in zijn stijl en onderwerp wel zeer sterk denken aan Couwenberghs stillevens in de manier van Frans Sniijders op enige van zijn schilderijen. Vergelijk b.v. Van Gelder, aff. 28, 31 en 32 en verder de schilderijen Stockholm, cat. 1958, nr 5330 (copie ?) en verz. C. Leonhardt, *Bad Homburg*, 1958.

Pieter Anthonisz. van Groenewegen

by B. J. A. Renckens

This Delft painter was a son of Anthony Huygysz. van Groenewegen and Anna Jansdr. Bugge, and a grandson of Huyg Jansz. van Groenewegen, burgomaster of Delft. He was a Roman Catholic and on 2 August 1633 married Jannetje Jacobdr. Ackersloot (buried on 19 June 1635). His portrait occurs in one of the "bentvogel"-drawings in the Museum Boymans-van Beuningen but there is no reference to him in the records at Rome. He may, however, be identical with a "Pieter" who in 1615/16 shared a house with one "Leonardo" (Bramer?) in the Bocca di Leone and bore the "club" name of "Lion".

Old inventories mention paintings made by Groenewegen in conjunction with colleagues: Esaias van de Velde and Christiaan van Couwenberg, but no conclusive evidence of this can be adduced.

A number of paintings by him are illustrated here, but only a few are signed. Apart from their affinity with Bartholomeus Breenbergh the later works show a Rembrandtesque quality reminiscent of Hercules Seghers and (according to Hofstede de Groot) of Jacob van Geel.